

Кубляк О. І.

4/2014

ВІСНИК ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

ОФІЦІЙНИЙ ДРУКОВАНИЙ ОРГАН
ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ

О. Я. Кувальчик,
кандидат юридических наук,
доцент кафедри судочинства Юридичного інституту
Правничого факультету національного університету
імені Василя Стефаника

УДК 347.27:347.994

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СПРАВАХ ПРО ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА ПРЕДМЕТ ІПОТЕКИ

У статті аналізуються проблеми правового регулювання, а також судової практики судів загальної юрисдикції у справах про звернення стягнення на предмет іпотеки, де іпотекодавець виступає третьою особою – майнової поручителю.
Ключові слова: іпотека, іпотекодавець, іпотекдержатель, майнової поручитель, третя особа

Як відомо, одним із способів забезпечення виконання зобов'язань є застава. Як передбачено ч. 1 ст. 572 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), в силу застави кредитор (заставадержатель) має право у разі невиконання боржником (заставадавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено актом (правом застави).

Одним із видів застави відповідно до ч. 1 ст. 575 ЦК України є іпотека. Як передбачено п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про іпотеку» (далі – Закон), іпотека – це вид забезпечення виконання зобов'язання нерухожим майном, що записується у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекдержатель має право у випадку невиконання боржником забезпеченого іпотекеского зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед

перешкодами підстави, за наявності яких в іпотекдержателя виникає право на звернення стягнення на предмет іпотеки, зазначає визначення й особливості результату такого права. Згідно з ч. 3 ст. 33 Закону звернення стягнення на предмет іпотеки здійснюється на підставі рішення суду, виключно внаслідок порушення або згідно з договором про задоволення вимог іпотекдержателя. Таким чином, у разі настання підстав, визначених ч. 1 ст. 33 Закону, в іпотекдержателя виникає право на звернення стягнення на предмет іпотеки, яке може бути реалізоване одним із способів, визначених ч. 3 ст. 33 Закону.

З огляду на специфіку іпотечних правовідносин особливу увагу привертють питання, які пов'язані із зверненням стягнення на предмет іпотеки саме в судовому порядку. Зокрема, як свідчить аналіз судової практики, у практичній діяльності є неспроможні справи за позовами іпотекдержателів про звернення стягнення на предмет іпотеки до іпотекодавця, якими є треті особи – майнової поручителі, що до ухвалення та проголошення судом рішення вистає припинення юридичної особи – боржника основного зобов'язання у формі ліквідації. Відносно цієї ситуації в одних випадках суди приймають рішення про задоволення такого позову [4], а в інших випадках, навпаки, відмовляють у задоволенні такого позову [3]. Зокрема, відомовичи у задоволенні позовних вимог, суди керуються переліком ч. 1 ст. 609 ЦК України, а також ч. 2 ст. 17 ЦК України. Як зазначено в одному із судових рішень, «зрештою зобов'язання відповідача перед позивачем було припинено у зв'язку з ліквідацією юридичної особи... Оскільки, зважаючи позов про звернення стягнення на предмет іпотеки, позивач обґрунтовує свої вимоги з огляду на настання іпотеки, який на даний час є припиненим, позовні вимоги позивача задоволено не підлягають» [3]. Таке несудово значне застосування судами України норм матеріального права в подібних правовідносинах може негативно вплинути на можли-

вість залучення як іпотекодавців саме третіх осіб, тобто майнових поручителів.

Метою проведеної статті є аналіз правових аспектів звернення стягнення на предмет іпотеки в судовому порядку, де іпотекодавець виступає третьою особою – майнової поручителю.

Як уже зазначалося, однією з підстав припинення іпотеки є припинення основного зобов'язання (ч. 1 ст. 17 Закону), яке можливе і у зв'язку з ліквідацією юридичної особи – боржника такого зобов'язання. Як передбачено ч. 1 ст. 609 ЦК України, зобов'язання припиняється ліквідацією юридичної особи (боржника або кредитора), крім випадків, коли законом або іншими нормативно-правовими актами виконання зобов'язання ліквідованої юридичної особи покладається на іншу юридичну особу, зокрема на зобов'язаними про підкодування іпотеки, званою калітвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

З огляду на зазначене, а також положення ст. 33 Закону реалізація іпотекдержателем права на звернення стягнення на предмет іпотеки буде можливою з урахуванням уступності таких умов, як невиконання чи невіднаслідкованість боржником основного зобов'язання та чинність договору іпотеки.

Зокрема, припиненням договорного зобов'язання в декретних дослідженнях проголошується шважливе абсолютне зникнення правового зв'язку у сторін договору щодо втраченої між відповідних прав та обов'язків внаслідок підстав, визначених договором, законом, рішенням судових органів, а також надзвичайних подій [1; с. 10]. Крім того, як зазначає Т. В. Болінар, оскільки зміст зобов'язання становлять права та обов'язки його учасників, припиненням зобов'язань є припинення зазначених прав та обов'язків. При припиненні зобов'язання воно перестає існувати, і учасників договору більше не повинно бути в зв'язку з тим, що раніше складало його зміст [2, с. 253].

Отже, вирішуючи питання щодо того, яку норму матеріального права слід застосовувати

ти до трьохмісячної, які складаються у разі припинення боржником основного зобов'язання, яке забезпечене договором іпотеки, суди мають враховувати такі чинники:

— ліквідація юридичної особи – боржника основного зобов'язання є підставою для припинення іпотеки;

— рішення іпотекдержателя права на звернення стягнення на предмет іпотеки є можливою з урахуванням і суцільності таких умов, як невиконання чи невіднесення виконання боржником основного зобов'язання та чинності договору іпотеки;

— для задоволення судом позову про звернення стягнення на предмет іпотеки договір іпотеки має бути чинним не тільки на момент звернення іпотекдержателем з відповідним позовом до суду, а й на момент ухвалення та прототолювання судом рішення за та-ким чоловіком, оскільки реалізація іпотекдержателем права, про яке йдеться, в судовому порядку є неможливою без винесення та прототолювання судом рішення за таким позовом;

— правом насильством припинення іпотеки є припинення права в іпотекдержателя на звернення стягнення на предмет іпотеки, причому незалежно від того, чи був договір іпотеки чинним на момент звернення іпотекдержателя до суду з відповідним позовом. Таким чином, якщо в ході розгляду цивільних справ за позовами іпотекдержателя про звернення стягнення на предмет іпотеки до іпотекдавця, актами є преті особи – майсові поручителі, ще до винесення та прототолювання судом рішення настає припинення юридичної особи – боржника основного зобов'язання у формі ліквідації, то в цих випадках суди повинні відмовляти у задоволенні таких позовних вимог.

Однак з підстав виникнення в іпотекдержателя права на звернення стягнення на предмет іпотеки згідно з ч. 2 ст. 33 Закону є також порушення провадження у справі про відновлення платоспроможності іпотекдавця, або визнання його банкрутом, або при ліквідації юридичної особи – іпотекдавця, причому незалежно від настання строку ви-

конання основного зобов'язання, якщо іпотекдержатель і правонаступник іпотекдавця не досягнуть згоди про інше.

Як випливає із зазначеного, а також із специфіки юридичної особи – боржника основного зобов'язання, неможливо відповісти, чи іпотекдавцем буде майсовий поручитель, чи боржник основного зобов'язання, чи порушення провадження у справі про відновлення платоспроможності іпотекдавця, визнання його банкрутом, а також ліквідація юридичної особи – іпотекдавця слід розглядати як окремі юридичні факти, з наслідками яких в іпотекдержателя виникатиме право на звернення стягнення на предмет іпотеки незалежно від настання строку виконання основного зобов'язання, якщо іпотекдержатель і правонаступник іпотекдавця не досягнуть згоди про інше.

Водночас, на що необхідно звернути увагу, в договірних зобов'язаннях, які забезпечені іпотекою, може складатися так, що провадження у справі про відновлення платоспроможності може бути порушенням саме щодо юридичної особи – боржника основного зобов'язання, яка не є іпотекдавцем. Це саме стосується й визнання банкрутом юридичної особи чи ліквідації юридичної особи, яка є боржником основного зобов'язання і при цьому не є іпотекдавцем. З огляду на це та ч. 2 ст. 33 Закону можна зауважити, що порушення провадження у справі про відновлення платоспроможності юридичної особи, яка є боржником основного зобов'язання, або визнання її банкрутом, або при ліквідації не буде підставою для виникнення в іпотекдержателя права на звернення стягнення на предмет іпотеки, за яким іпотекдавцем буде преті особа – майсовий поручитель, причому незалежно від настання строку виконання основного зобов'язання. У зв'язку з цим виникає запитання з приводу того, чи зможе інститут іпотеки в цьому випадку виконати ту функцію, яка на нього покладається в цивільному праві, а саме: забезпечення виконання основного зобов'язання.

Таким відповідь на це запитання, неможливо не звернути уваги на відповідні положен-

або визнання її банкрутом, або при ліквідації в іпотекдержателя виникає право на звернення стягнення на предмет іпотеки. Однак, враховуючи залежність іпотечних прав, пов'язаних від основного зобов'язання, підтвердженням чого є ч. 5 ст. 3, п. 1 ч. 1 ст. 17 Закону, відповідь на поставлене запитання буде негативною, у зв'язку з чим у такій ситуації не буде можливою застосування права із інтересів іпотекдержателя в аналізованому випадку.

У зв'язку з цим, а також з огляду на юридичну природу інституту іпотеки, серед підстав виникнення в іпотекдержателя права на звернення стягнення на предмет іпотеки, за яким іпотекдавцем є майсовий поручитель, має бути також порушення провадження у справі про відновлення платоспроможності боржника основного зобов'язання, або визнання його банкрутом, або ліквідація юридичної особи, яка є боржником основного зобов'язання. Тому пропонується внести відповідні доповнення до ст. 33 Закону України «Про іпотеку».

Підсумовуючи зазначене, необхідно зрозуміти такі висновки: якщо в ході розгляду цивільних справ за позовами іпотекдержателя про звернення стягнення на предмет іпотеки до іпотекдавця, актами є преті особи – майсові поручителі, ще до винесення та прототолювання судом рішення настає припинення юридичної особи – боржника основного зобов'язання у формі ліквідації, то в цих випадках суди повинні відмовляти у задоволенні таких позовних вимог.

З метою захисту інтересів іпотекдержателя в договірних зобов'язаннях, які забезпечені іпотекою з участю майсових поручителів, ст. 33 Закону України «Про іпотеку» пропонується доповнити положенням тако-

го змісту: «порушення провадження у справі про відновлення платоспроможності боржника основного зобов'язання, або визнання його банкрутом, або при ліквідації юридичної особи, яка є боржником основного зобов'язання, за яким іпотекдавцем є майсовий поручитель».

на цивільного законодавства, які безпосередньо стосуються ліквідації юридичних осіб та порядку задоволення вимог кредиторів. Як відомо, ліквідація юридичної особи є єдиним способом припинення юридичних осіб, тому в цьому випадку згідно з п. 3 ч. 1 ст. 112 ЦК України вимоги кредитора основного зобов'язання підлягають задоволенню тільки в порядку четвертої черги, тобто останньої (якщо йдеться про платоспроможну юридичну особу). Якщо ж вартість майна юридичної особи є недостатньою для задоволення вимог кредиторів, юридична особа згідно з ч. 3 ст. 110 ЦК України здійснює всі необхідні дії, установлені законом про відновлення платоспроможності або визнання банкрутом.

Відповідно до ч. 4 ст. 45 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» вимоги кредитора основного зобов'язання, яке забезпечене іпотекою з участю преті особи – майсового поручителя, у разі визнання юридичної особи – боржника банкрутом підлягають задоволенню тільки у четверту чергу. Крім того, як зазначено в ч. 5 ст. 45 Закону, вимоги, незалежні від недостатності майна, виражаються погашенням.

Таким чином, інтереси кредитора основного зобов'язання, виконання якого забезпечене майновим поручителем, у разі порушення провадження у справі про відновлення платоспроможності юридичної особи, яка є боржником основного зобов'язання, або визнання її банкрутом, або при ліквідації можуть бути і незадоволені, оскільки не буде підставою для того, щоб у цій ситуації кредитор основного зобов'язання, будучи іпотекдержателем, мав можливість у судовому порядку звернути стягнення на предмет іпотеки.

Враховуючи зазначене, виникає запитання щодо можливості суб'єктами цивільних прав при укладенні іпотечних договорів передбачити договірне положення, згідно з яким у разі порушення провадження у справі про відновлення платоспроможності юридичної особи, яка є боржником основного зобов'язання і причому не є іпотекдавцем,

Список використаних джерел

1. Пашук А. М. Проблеми договірних зобов'язань у цивільному праві. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. спец. 12.00.03 «Цивільне право і договірний процес: спеціальне право, міжнародне приватне право». А. М. Блашук. – К., 2006. – 18 с.
2. Волгар Т. В. Теоретичні проблеми виконання договірних зобов'язань (цивільно-правовий аспект). Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і договірний процес: спеціальне право, міжнародне приватне право». Т. В. Волгар. – К., 2005. – 36 с.
3. Рішення Печерського районного суду м. Києва від 15 червня 2012 р. у справі № 2-45/6/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.leyser.gov.ua/>.
4. Рішення апеляційного суду м. Києва від 8 лютого 2012 р. у справі № 22-ч/2690/12/047/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.leyser.gov.ua/>.

Курчич О. Я. Актуальні питання судової практики по делам об обращении взыскания на предмет ипотеки.

В статті аналізуються проблеми правового регулювання, а також судової практики щодо звернення вимоги в делах об истреблении ипотеки, где ипотекодателем выступают третьи лица – индивидуальный поручитель.

Ключевые слова: ипотека, ипотекодатель, ипотекодержатель, индивидуальный поручитель, третьи лица.

Kurzych O. J. Current issues of judicial practice in cases of foreclosure of the mortgage. This paper analyzes the problems of legal regulation and judicial practice of courts of general jurisdiction in cases of foreclosure of the mortgage where the mortgagor performs the third person – property bail.

Key words: mortgage, mortgagor, mortgagee, property surety, third person.

О. З. Хуциньська-Пор, кандидат юридических наук, доктор наук, науковий консультант Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

УДК 347.9/341.64

ВПЛИВ ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА РОЗВИТОК СУДОВИХ ПРОЦЕДУР В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

У статті розглядаються питання розвитку національних судових процедур та процесуального законодавства під впливом конвенційно-правових актів, що містяться у рішеннях Європейського суду з прав людини, постановлених у справах проти України. Проаналізований сучасний стан правового регулювання наведених видів судочинства в аспекті дотримання вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод та відповідності окремим змінам до вітчизняних процесуальних кодексів.

Ключові слова: судочинство, судовий процес, Європейський суд з прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, право на справедливий суд, публічність, безсторонність суду.

Принцип та ратифікація Україною у 1997 році Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенція) став одним з найважливіших факторів впливу на процес реформування вітчизняного судочинства та судочинства, що сформувало принципово новий підхід до розуміння такого соціально-правового інституту як сучасне правосуддя.

Реалізація міжнародних стандартів європейського правосуддя на національному рівні неможлива без запровадження низки характерних та вимог, які стосуються інституційного (структурного) оформлення вітчизняного судового устрою. Однак не менш важливим проявом їх впливу є розширення судових процедур (судочинства), в яких здійснюється правосуддя, оскільки саме во-

ни роблять його ефективним засобом правового захисту, що істотно відрізняється від будь-яких інших форм державної діяльності. Саме про цей аспект і йдеться у нашій публікації.

Слід зазначити, що питання, виснесені у заголовок нашої статті, певною мірою стосуються коло наукових інтересів таких вітчизняних та російських вчених, як С. Ф. Афанасьєв, О. А. Банчук, Р. О. Куйбіда, В. Т. Марченко, Т. Г. Моршакіна, Т. Н. Нешатаєва, О. М. Овчаренко, О. М. Перелісєніна, Б. М. Пешова, С. В. Шевчук та інші.

Метою цієї роботи є спроба проаналізувати вплив розвитку національних судових процедур під впливом конвенційно-правових положень Європейського суду з прав людини (Європейський суд, ЄСПЛ) як невід'ємного